

mei
2025

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Kennis
en praktische
handvatten voor
ouders, kinderopvang,
peuterspeelzalen,
hulpverleners en
consultatiebureaus.

INHOUD

Leeswijzer	3
Voorwoord	<i>Naar pagina</i> → 5
Noot van de redactie	<i>Naar pagina</i> → 6
Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong	<i>Naar pagina</i> → 10
Meer lezen	<i>Naar pagina</i> → 34
Colofon	<i>Naar pagina</i> → 35

Leeswijzer

In de multimediale brochures van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid belichten we telkens een ander thema. Dit doen we met een groot artikel per brochure. Aanvullend op dit artikel zijn er in de brochure korte video's opgenomen waarin educatieve professionals en ouders vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit hun persoonlijke beroepssituatie beschrijven hoe zij aankijken tegen het onderwerp.

Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid ziet deze bijdragen niet als het 'enig juiste perspectief'. De betrokkenen beschrijven de dingen vanuit hun eigen ervaring, waardoor er heel verschillende geluiden te horen zijn. Het mooie is dat al die geluiden naast elkaar kunnen en mogen bestaan. Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid geeft daarmee geen waardeoordeel over de persoonlijke (professionele) verhalen van deze betrokkenen. Elk verhaal mag in redelijkheid gehoord worden.

Handzame tips

Er is nog veel meer te vinden in de brochures. In elke brochure vragen we bijvoorbeeld experts om met korte handzame tips te komen voor onderwijs en opvoeding van kinderen met kenmerken van hoogbegaafdheid. De tips zijn gebaseerd op de ervaringen van deze professionals. Natuurlijk is het met tips zo dat de context waarin je een tip toepast, bepaalt of je ermee uit de voeten kunt. Het kan dus zijn dat je als lezer ook tips aantreft die wellicht voor jou minder relevant zijn, maar voor iemand anders een sleutel voor succes kunnen zijn. Sommige tips vragen echt wel even een extra inspanning als je ze wilt toepassen, maar als je er dan eenmaal ervaring mee

opdoet, word je wel steeds handiger in het inzetten van zo'n aanpak.

Instructieve video's

In elke brochure bieden we ook enkele 'deepdives'. Dit zijn video's van ongeveer 7 minuten met achtergrondinformatie en/of handreikingen voor de onderwijspraktijk. In deze instructieve video's wordt meer uitgelegd over strategieën of begrippen, waardoor je meer inzicht kunt krijgen in hoe iets nu precies zit of hoe je iets concreet kunt opzetten voor je praktijk.

Uitleg-van-een-begrip-video's

Het laatste element dat je in elke brochure vindt, zijn 'uitleg-van-een-begrip-video's'. In deze korte kennisclipsjes van 1 à 2 minuten leggen we complexere begrippen of vaktaal op een toegankelijke manier uit. Als je geen educatief specialist bent, maar bijvoorbeeld een zeer geïnteresseerde ouder of werkzaam bent in een veld buiten het onderwijs, is het hoofdartikel van de brochure daardoor soms net even wat gemakkelijker te volgen.

Video's bekijken in printversie

Als lezer kun je de brochure downloaden, printen en op een rustig moment lezen. De multimediale toepassingen zijn dan toegankelijk door de QR-codes te scannen met de camera op je telefoon. De video's staan ook in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, waar informatie per thema geordend is. Maar je kunt natuurlijk ook de brochure meteen online lezen en doorklikken naar speciale onderdelen uit de brochure waarin je het meest geïnteresseerd bent.

Deel je verhaal

Met enige regelmaat is het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid op zoek naar belanghebbenden en experts die hun verhaal met ons willen delen over een nieuw thema. Daarvoor plaatsen we dan een oproep in onze nieuwsbrieven. Als je op een dag een oproep aantreft waarbij je van mening bent dat je zo'n bijdrage zou kunnen leveren, neem dan contact met ons op. Dan gaan we graag met jou kijken of jouw bijdrage op dat moment past binnen de context van zo'n nieuw thema.

Wil je op de hoogte blijven?

Abonneer je dan op onze nieuwsbrief op **kenniscentrumhb.nl/nieuwsbrief**. In de nieuwsbrief staat nieuws van het kenniscentrum en vanuit het veld. Je ontvangt 6 tot 10 keer per jaar een nieuwsbrief. Zo ben je als eerste op de hoogte van bijvoorbeeld onze nieuwe kennisbrochures en webinars.

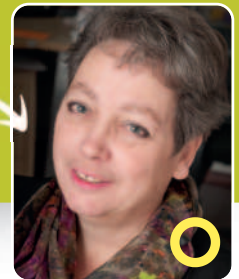

Scan me

Voorwoord

Dr. Eleonoor van Gerven

Soms heb ik weleens het gevoel dat ik tegelijkertijd voor de fanfare uit loop en achter de fanfare aan loop. Dat overkomt me vaak als het over zeer jonge kinderen met kenmerken van begaafdheid gaat.

Aan de ene kant wil je dat kinderen zo snel mogelijk gestimuleerd worden op een manier die bij hun ontwikkeling en hun aanleg past. Vanuit dat perspectief wil ik graag dat er al bij heel jonge kinderen aandacht voor die ontwikkeling is. Daarin loop ik momenteel achter de fanfare aan.

Ik ben er niet de enige in, vroegsignalering is momenteel een hot item. Anderzijds loop ik waarschijnlijk ook voor de fanfare uit. Ik denk namelijk dat als we onze aandacht verschuiven van het zoeken naar kinderen die mogelijk begaafd zijn naar wat alle kinderen individueel nodig hebben in hun ontwikkeling, we veel minder 'aparte doelgroepen' scheppen. Dan wordt het gewoon om te leren kijken naar wat het kind echt doet en kan. Dan wordt het gewoon om te luisteren naar wat ouders vertellen over hun kinderen en wordt het gewoon om alle kinderen alle kansen op ontwikkeling te geven zonder dat we te snel denken: dat kan dit kind nog niet. Ik weet dat er nog een lange weg te gaan is, maar laten we vooral niet vergeten dat alle vormen van signaleren slechts een mogelijkheid zijn om kinderen 'in te sluiten' en niet om hen 'uit te sluiten'.

Vanavond kreeg ik een filmpje toegestuurd van twee peuters, 3 en 2 jaar. Ze hadden een geluidssetje met een reversmicrofoontje te pakken. Ik hoorde de oudste van de twee aan de jongste perfect uitleggen waarvoor het was en hoe het gebruikt moest worden. Ik zag de jongste knikken, hij pakte het microfoontje aan en kneep het aan zijn T-shirtje. De een ging achter het schuurtje staan, de ander ervoor. De oudste zei: "Kun je me horen?" De jongste zei glunderend: "Ja, het lukt." Op dat moment kwam de buurman eraan. De jongste nodigde hem uit om het ook eens te proberen. Toen de buurman het niet meteen snapte, werd het hem door de jongste uitgelegd. De oudste onderitelde voor de zekerheid zijn broertje. Terwijl ik keek dacht ik: daar heb ik geen kijklijstje voor nodig. What's next in het domein techniek waarvan ze blij worden?

Noot van de redactie

Over heel jonge kinderen met kenmerken van begaafdheid bestaan heel uiteenlopende opvattingen (Kreger-Silverman, 2013; Winner, 1996). Lang niet al deze opvattingen gelden voor alle kinderen uit onze doelgroep. Zo zijn er kinderen die bijvoorbeeld al heel jong heel alert zijn en minder slaap nodig lijken te hebben, maar er bestaan ook heel jonge kinderen die later net zo intelligent blijken te zijn en waarvoor dit niet geldt. Er zijn ook kinderen die al heel vroeg tonen dat ze een zeer scherp waarnemingsvermogen hebben en die heel gevoelig lijken te zijn voor prikkels, juist omdat die waarneming zo scherp verloopt. Maar ook daarvoor geldt weer dat dit niet voor al deze kinderen zo hoeft te zijn.

Recent onderzoek van Samsen-Bronsveld et al. (2024) toont bijvoorbeeld aan dat je niet zomaar kunt stellen dat alle hoogbegaafde personen op grond van die begaafdheid ook per definitie hooggevoelig zijn. Zo kunnen we nog heel veel andere ontwikkelingsgebieden doorlopen. Een kind dat een groot motorisch ontwikkelingspotentieel heeft, zal wellicht op jonge leeftijd al laten zien dat het goed kan klimmen, klauteren, en is misschien zelfs een vroege loper. Maar als datzelfde kind ook een kind is dat liever niet zoveel risico's neemt, dan zul je wellicht zien dat dit kind pas wil gaan lopen als het zich heel zeker voelt dat vallen geen onderdeel meer uitmaakt van het proces.

Nadenkertjes

Kortom, de aanleg in een domein is niet de enige factor die bepaalt wat je thuis, op het kinderdagverblijf of op de

peuterspeelzaal kunt zien. Er komt letterlijk en figuurlijk meer bij kijken. Dat betekent dat kijklijstjes om kinderen met kenmerken van begaafdheid al heel vroeg te signaleren wellicht een minder grote rol moeten spelen in ons kijkgedrag (Porter, 1999). In de praktijk blijken dit soort lijstjes een gevaar met zich mee te brengen, namelijk dat als een kind niet aan die kenmerken van de lijstjes voldoet, we niet zo snel geneigd zijn om ons aanbod naar boven bij te stellen, ook al heeft dat kind daar op deelgebieden wellicht wél behoefte aan. Betekent dit dat deze kijklijstjes helemaal geen waarde hebben? Nee, dat nu ook weer niet. Je kunt deze lijstjes zien als een manier om je aandacht te helpen richten als je kinderen observeert.

“ GEZEGDEN ALS ‘BESCHEIDENHEID SIERT DE MENS’ EN ‘DOE MAAR GEWOON, DAN DOE JE GEK GENOEG’ KUNNEN EEN STERKE INVLOED HEBBEN, WAARDOOR DE VOORSPRONG VAN EEN KIND NIET OF ZELDEN ZICHTBAAR IS. ”

Je kunt ze ook zien als een soort ‘nadenkertjes’, als een soort geheugensteuntje waar je consequenties voor je eigen handelen aan kunt verbinden: als ik een kind zie dat met grote stappen taal ontwikkelt, dan kan ik dat kind uitdagen in het domein taal. Dan moet ik misschien in mijn periodieke observatielijst ook al eens verder kijken of dit kind in dit domein ook voor de volgende periode al vaardigheden beheerst. Zie ik een kind dat sterk is in bouwen en constructie, dan kan ik

mijn aanbod en begeleiding daarop aanpassen. Heb je kinderen dan gescreend op begaafdheid? Nee, dat heb je niet. Kun je zo aansluiten bij waar ze zijn om hun ontwikkeling te bevorderen? Waarschijnlijk wel. Kan daarmee het welbevinden van die peuter toenemen bij jou in de groep? Wij denken van wel.

Omgevingsinvloeden

Wat we willen met deze brochure (die overigens aansluit op onze brochure *Jonge kinderen met kenmerken van begaafdheid*) is aandacht geven aan en vragen voor het gegeven dat er nu eenmaal kinderen zijn die al heel jong laten zien dat zij mogelijk kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong hebben en dat we door daarop aan te sluiten die ontwikkeling al voor de basisschool kunnen bevorderen. We willen echter wel met klem benadrukken dat niet ieder kind die ontwikkelingsvoorsprong al heel vroeg laat zien, omdat de omstandigheden waaronder kinderen groot worden per gezin verschillen en ook de invloed van kinderdagverblijf, gastouders en peuterspeelzaal heel groot is (Van Tricht, 2024).

Kinderen die opgroeien in een rijke leer- en ontwikkelingsomgeving, lopen eerder de kans om een echte ontwikkelingsvoorsprong op te bouwen. Maar het is niet gezegd dat als de omstandigheden veranderen, zij die voorsprong vast kunnen houden. Er zijn ook kinderen die zeker die voorsprong hebben en die ook vast weten te houden (en soms ook uitbouwen), maar waarbij culturele omstandigheden ervoor zorgen dat deze kinderen wat minder gewend zijn om op de voorgrond te treden. Gezegden als ‘bescheidenheid siert de mens’ en ‘doe maar gewoon, dan doe je

gek genoeg' kunnen een sterke invloed hebben, waardoor de voorsprong van een kind niet of zelden zichtbaar is, ook als het nog heel jonge kinderen betreft. Met andere woorden: aanleg en omgeving hebben beide een grote invloed op wat je kunt zien.

Inhoud van deze brochure

In deze brochure bespreekt Ragnild Zonneveld eerst de achtergrondkennis: de ontwikkeling van peuters en jonge kinderen in het algemeen. Ook licht ze het begrip ontwikkelingsvoorsprong toe.

Deze achtergrondkennis is van belang om de praktijk en uitdagingen van peuters met een ontwikkelingsvoorsprong te begrijpen: dit komt daarna aan bod. Ze kijkt naar het waarom en hoe van signaleren, observeren en testen. Ook bespreekt ze het belang van een uitdagende omgeving en wat daarin belangrijke aandachtspunten zijn. Ten slotte is er aandacht voor peuters in het onderwijs en in peergroups.

De deepdives zijn deze keer verzorgd door Esther Grit en Liesbet Gommans. Esther gaat in op het aanbod dat in een peutergroep geboden kan worden. Liesbet Gommans bespreekt hoe je stimulerend kunt signaleren. Lilian van der Poel verzorgde concrete tips voor medewerkers op peuterspeelzalen en leraren groep 1-2; Esther Wanschers geeft tips voor medewerkers op consultatiebureaus.

Op onze website vind je daarbij in de kennisbank ook een bestand met daarin 10 veelgestelde vragen (en antwoorden), een bestand met 10 feiten over slimme peuters, een snel leesbare samenvatting van de brochure en een korte animatievideo die je kunt delen met ouders en collega's waarin we het thema uit de brochure in twee minuten toelichten.

Verwijzingen

Kreger-Silverman, L. (2013). *Giftedness 101*. Springer Publishing Company.

Porter, L. (1999). *Gifted young children*. Open University Press.

Samsen-Bronsveld, H., Bakx, A., Bogaerts, S., & Van der Ven, S. (2024). A comparison of gifted children and children with low, average, and above-average cognitive abilities in sensory processing sensitivity in the primary school context. *Gifted Child Quarterly*, 68(3), 1-17. doi:10.1177/00169862241239652

Van Tricht, L. (2024). *Alle kansen om te leren. Kansengelijkheid en onderwijs aan leerlingen met kenmerken van begaafdheid*. Kenniscentrum Hoogbegaafdheid. Opgehaald van <https://www.flipsnack.com/C5987AEEFB5/def-02-thema-09-kansengelijkheid/full-view.html>

Winner, E. (1996). *Gifted children*. Basic Books.

Ouder zijn van een slimme peuter

Marjolijn Verhaar is moeder van zeven hoogbegaafde kinderen, uklQ-specialist en directeur/eigenaar van kinderopvang *De dwergjes*. Voor peuters met een ontwikkelingsvoorsprong biedt ze hier met een team van uklQ-specialisten een Pientere peuters-programma aan.

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Even voorstellen

Scan me

00:00 / 00:58

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Het belang van signaleren

Scan me

00:00 / 02:57

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Hoe kom je erachter als ouder?

Scan me

00:00 / 03:13

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Tips voor ouders

Scan me

00:00 / 00:59

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Ieder zijn eigen pad: de diversiteit in hoogbegaafdheid

Scan me

00:00 / 06:46

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Ragnild Zonneveld

De peuterfase is een periode waarin de ontwikkeling razendsnel en soms met enorme stappen gaat. Peuters ontwikkelen zich voordat ze starten in het basisonderwijs op allerlei verschillende gebieden, onder andere motorisch, cognitief, emotioneel en sociaal. Juist vanwege deze grote sprongen en verschillende ontwikkelingen is dit daarom een belangrijke en kritische fase voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Kleine kinderen, grote sprongen

In deze brochure bespreken we eerst de achtergrondkennis: de ontwikkeling van peuters en jonge kinderen in het algemeen. Ook lichten we het begrip ontwikkelingsvoorsprong toe. Deze achtergrondkennis is van belang om de praktijk en uitdagingen van peuters met een ontwikkelingsvoorsprong te begrijpen: deze bespreken we daarna. We kijken naar het waarom en hoe van signaleren, observeren en testen. Ook bespreken we het belang van een uitdagende omgeving en wat daarin belangrijke aandachtspunten zijn. Ten slotte willen we aandacht besteden aan peuters in het onderwijs en in [peergroups](#).

De ontwikkeling van peuters

De peuterfase start, in leeftijd gezien, vanaf 2 jaar en duurt tot een kind 4 jaar wordt. Toch is het natuurlijk niet zo dat peuters precies op hun tweede verjaardag ineens anders wakker worden en ineens een kleuter zijn op hun vierde. Daarom spreken we liever van een ontwikkelingsfase, waarin de kinderen een bepaalde ontwikkeling doormaken, dan van een leeftijdsfase.

De ontwikkeling naar peuter start bij veel kinderen rond het tweede levensjaar. Kinderen van die leeftijd zijn vaak nog afhankelijk van hun ouders of verzorgers, thuis en bijvoorbeeld in de kinderopvang. Ze kunnen inmiddels lopen en zich voortbewegen, en de meeste kinderen kunnen korte zinnen zeggen. Als ze de wereld in trekken, is dat samen met papa of mama, of onder begeleiding van een andere volwassene, zoals een familielid of pedagogisch medewerker van de kinderopvang.

Kinderen in deze fase leven en spelen in het hier en nu en hun wereld is nog klein. Ze zijn impulsief en ego-gericht: hun eigen beleving staat centraal. In de jaren die volgen, vergroot deze wereld zich letterlijk en figuurlijk. Ze gaan verder van huis, en in plaats van bij iemand achter op de fiets te zitten gaan ze zelf leren fietsen. Ze worden groter en sterker en kunnen verder en harder lopen. Ze kunnen steeds beter praten en hun woordenschat neemt een snelle vlucht: een peuter van 2,5 jaar begrijpt gemiddeld zo'n 600 woorden, terwijl een kleuter gemiddeld een passieve woordenschat van 4000 woorden heeft (Kijk op ontwikkeling, z.d.). Daarmee neemt het aantal ervaringen dat ze opdoen enorm toe, en ook hun zelfredzaamheid en zelfstandigheid worden steeds groter. Daarbij kun je bijvoorbeeld denken aan zindelijkheid en jezelf kunnen aankleden, of aan het zelfstandig uitvoeren van taken.

Ook cognitief ontwikkelen jonge kinderen zich heel snel: het volume van het brein neemt toe, van ongeveer een derde bij de geboorte tot zo'n 90% rond het zesde jaar (Wijnroks, 2019). Naast het volume wor-

den er ook miljoenen verbindingen gelegd in de babytijd. Vanaf de peutertijd worden deze verbindingen ook weer gesnoeid: daardoor blijven de efficiënte verbindingen over. Hoe meer (leer)ervaringen kinderen op doen, hoe meer verbindingen zich efficiënt kunnen stabiliseren. De neuroplasticiteit – het vermogen van het brein om zich aan te passen – is het grootst tussen het tweede en vijfde levensjaar en neemt daarna langzaam af, al verdwijnt het nooit (Wijnroks, 2019).

EEN OMGEVING DIE BELANGRIJK IS VOOR HUN ONTWIKKELING, EN DUS OOK VOOR KINDEREN MET EEN ONTWIKKELINGSVOORSPRONG.

In de peuter- en kleuterfase maken de meeste kinderen ook de ontwikkeling door waarbij ze leren dat andere mensen iets anders kunnen denken, zien en voelen dan zichzelf. Een mooi voorbeeld zie je bij de peuters die denken dat ze verstopt zijn. Ze doen de handen voor de ogen, zien jou niet meer, en begrijpen dan niet dat jij hen nog wel kunt zien. Als kinderen nog in deze fase zitten, zijn ze er ook niet mee bezig wat anderen van hen denken of vinden: immers, ze denken dat iedereen hetzelfde ziet of denkt als zij.

Niet alleen ontwikkelen kinderen zich op allerlei gebieden; de ontwikkelingen volgen elkaar snel op in de peuterfase. Van concreet denken en handelen, op zichzelf gericht en in het hier en nu, naar een

steeds abstracter denkvermogen, op de buitenwereld gericht, en bijvoorbeeld tijd, oorzaak en gevolg en verbanden kunnen overzien. Aan het einde van de peuterfase hebben de kinderen zich ontwikkeld van vrij afhankelijke wezens tot kleuters: kinderen die steeds zelfstandiger de wereld om zich heen gaan ontdekken.

In Nederland gaan veel kinderen naar de kinderopvang: van de kinderen tot 4 jaar gaat zelfs 72% naar een vorm van peuteropvang (BMK, z.d.). De kinderopvang – daaronder vallen zowel de vroegere peuterspeelzalen (vaak twee dagdelen per week) als de huidige peutergroepen, kinderopvanggroepen en gastouders – moet aan strenge wettelijke eisen voldoen op het gebied van kwaliteit, veiligheid en organisatie. Voor veel kinderen is de opvang de plek waar ze met andere kinderen leren samenzijn, leren spelen, kennismaken met allerlei materialen en speelgoed, en ervaring opdoen met ‘vreemde’ volwassenen: de pedagogisch medewerkers. Een omgeving die belangrijk is voor hun ontwikkeling, en dus ook voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Wat is een ontwikkelingsvoorsprong?

We bedoelen in Nederland eigenlijk twee dingen met de term ontwikkelingsvoorsprong.

Ten eerste de feitelijke ontwikkelingsvoorsprong, zoals we die kennen uit de ontwikkelingspsychologie. Daarmee bedoelen we dat kinderen op één of meer ontwikkelingsgebieden voorlopen ten opzichte van hun leeftijdsgenootjes. We weten op welk moment de meeste kinderen bepaalde mijlpalen in hun ontwikkeling bereiken. Voorbeelden van

mijlpalen in de motorische ontwikkeling zijn jezelf omdraaien, gaan zitten, gaan staan en lopen. Bij de cognitieve ontwikkeling kun je denken aan leren praten, leren tellen en letters herkennen. Om dit goed te kunnen volgen en observeren is het Van Wiechenonderzoek ontwikkeld. Van oorsprong was dit bedoeld om knelpunten in de ontwikkeling te kunnen monitoren (NCJ, 2024).

KINDEREN ONTWIKKELEN ZICH BOVENDIEN OP VERSCHILLENDE GEBIEDEN, ZOALS TAAL EN MOTORIEK, HEEL VERSCHILLEND.

Wat daarbij belangrijk is om te weten, is dat de mijlpalen vrij ruim kunnen zijn en de spreiding van ‘normaal’ tot snel – of zorgelijk – behoorlijk groot is. Aan de hand lopen is bijvoorbeeld een mijlpaal die de meeste kinderen tussen de 8 en 15 maanden bereiken. Een ander voorbeeld is het met de vingers vasthouden van een potlood: 90% van de kinderen kan dat ergens tussen de 34 en 44 maanden, een spreiding van bijna een jaar (NJI, z.d.b). Daarmee wordt duidelijk dat ‘het gemiddelde’ een rekbaar begrip is. Kinderen ontwikkelen zich bovendien op verschillende gebieden, zoals taal en motoriek, heel verschillend. Een kind kan dus voorlopen in het ene, en de gemiddelde leeftijd volgen of zelfs een achterstand hebben in het andere gebied.

Daarnaast is de invloed van de thuisomgeving in deze voorschoolse periode

Een ontwikkelingsvoorsprong bekeken als jeugdarts

Marlinda van Batenburg is jeugdarts 0 tot 18 bij GGD Groningen met als specialisatie speciaal onderwijs. Ze houdt van samen op zoek gaan naar wat werkt, waar meer van mag komen en dan helpen dat te realiseren. Preventie en normaliseren waar het kan. Maar ook verwijzen naar specialisten wanneer dat nodig is.

groot. Onderzoek wijst uit dat een kind uit een gezin waar veel gepraat wordt, na vier jaar 30 miljoen woorden meer heeft gehoord dan een kind uit een 'zwijgzaam' gezin. Een enorm verschil! En een kind dat geregeld wordt voorgelezen, heeft bijvoorbeeld een veel grotere woordenschat dan een kind bij wie dat niet gebeurt: van de voorgelezen kinderen heeft bijna 70

procent een voldoende grote woordenschat om een goede start te kunnen maken op school. Van de kinderen die niet zijn voorgelezen heeft slechts 30 procent een voldoende grote woordenschat (Broekhof, 2021).

Het is daarom soms moeilijk te zeggen of er daadwerkelijk sprake is van een

Tips voor de **KINDEROPVANG**: OMGAAN MET SLIMME PEUTERS

Over de auteur

Lilian van der Poel

1. Relatie

Slimme peuters, hoe jong ze ook zijn, bepalen snel wie ze wel en niet kunnen vertrouwen. Eén blik, drie woorden en het is genoeg voor hen. Stel je open op en bedenk dat die peuter een mens(je) is.

2. Gezien worden

Wil je een kind echt zien, dan betekent dat dat je een zekere nieuwsgierigheid moet hebben naar dat kind. Wees nieuwsgierig naar wie dit kind is, wees benieuwd naar wat het kind kansen nog mag gaan leren. Als slimme peuters merken dat jij hen echt wilt leren kennen, dan openen ze zich gemakkelijker naar jou.

3. Gehoord worden

Deze peuters hebben nogal eens de gewoonte om niet een vraag te stellen, maar een stelling te poneren. Of een opmerking los te laten. Soms zit daar een gedachte of een vraag achter. Als jij doorvraagt, voelt het kind zich gehoord door jou.

4. Voor vol aangezien worden

Het klinkt misschien een beetje suf, maar slimme peuters willen graag gezien worden als mens, niet als peuter. Opmerkingen maken die verwijzen naar hun lengte, naar hun 'wijsneuzigheid', naar hun leeftijd waarden ze vaak maar slecht. En laten we eerlijk zijn, het zijn toch ook gewoon mensen? Hooguit nog een beetje klein.

5. Lachen om een slimme peuter

Lachen om een slimme peuter brengt een risico met zich mee: dat de peuter jou ook niet meer serieus wil nemen. Je bent dan meteen de relatie kwijt. Soms gebeurt het dat je in de lach schiet om wat ze zeggen. Leg dan meteen uit dat dat gebeurt omdat wat ze zeggen heel leuk is. Doe je dat niet, dan loop je de kans dat de peuter in jouw buurt zijn mond niet meer opendoet.

6. Spelen met de andere kinderen

We horen nog weleens de opmerking dat slimme peuters 'gewoon' moeten spelen met hun leeftijdgenoten. In veel gevallen lukt dat niet zo goed. Dat komt omdat ze op verschillende niveaus spelen: de ene 3-jarige heeft het spelniveau van een 6-jarige, de andere 3-jarige heeft dat niveau niet. Je snapt dat verlangen dat deze kinderen samenspelen dan tevergeefs is.

7. Sociaal-emotionele ontwikkeling

Van slimme kinderen wordt nogal eens gedacht dat ze sociaal-emotioneel achterlopen. Sowieso zijn het twee vormen van ontwikkeling, dus haal ze uit elkaar. Ze lopen niet achter, maar vaak juist voor. Wanneer ze in een sociale omgeving zitten die niet bij hen past, gaan ze zich eenzaam voelen. En een eenzaam kind laat een emotionele reactie zien.

ontwikkelingsvoorsprong. Toch kunnen we vaststellen op welke leeftijd het grootste deel van de kinderen een bepaalde mijlpaal heeft bereikt, en daarmee ook of sommige kinderen die mijlpalen beduidend eerder of sneller bereiken. Deze feitelijke voorsprong – of een eventuele achterstand – hoeft geen stabiele en blijvende factor te zijn. Sommige kinderen maken misschien later een spurt door. Ook kan het zo zijn dat de ontwikkeling van het kind in kwestie op een later moment, bijvoorbeeld onder invloed van omstandigheden, minder goed of juist voorspoediger verloopt. De individuele verschillen bij de start van de basisschool zijn enorm en kunnen enkele jaren uiteenlopen (Mooij, 2022). Echter: een feitelijke voorsprong in de peuterleeftijd – of de afwezigheid daarvan – zegt niet altijd voldoende over de werkelijke mogelijkheden van een kind.

Toch zien we in de praktijk kinderen die blijvend voorlopen ten opzichte van hun leeftijdsgenootjes, bijvoorbeeld als de voorsprong heel erg groot is en de ontwikkeling verder ook goed verloopt.

In Nederland gebruiken we de term ontwikkelingsvoorsprong ook als we jonge kinderen bedoelen met kenmerken van begaafdheid (Van Gerven, 2023). We spreken nog niet over hoogbegaafde baby's, peuters of kleuters. Daar lijken verschillende redenen voor te zijn. Eén van de redenen is dat we van oudsher een IQ-score als meetbaar 'bewijs' gebruiken om hoogbegaafdheid vast te stellen. Bij jonge kinderen is een IQ-score niet heel betrouwbaar (Stöger et al., 2008; Van Gerven, 2002, 2009b; Van Houten & Lagerweij, 2009). Daarmee bedoelen we

dat het niet zeker is dat je daadwerkelijk de juiste intelligentiescore hebt gemeten. Bovendien is de score op jonge leeftijd niet heel stabiel, met andere woorden: als je opnieuw test na enige tijd, kan de score wel tot 20 punten hoger of lager uitvallen (Breit et al., 2024). Uit de meta-analyse van Breit e.a. blijkt dat de IQ-score bij jonge kinderen nog erg kan veranderen door de invloed van de omgeving en persoonlijkheidsfactoren. Vanwege de lage betrouwbaarheid en stabiliteit zijn we voorzichtig in het testen bij jonge kinderen.

Een andere reden is die grote invloed van de thuissituatie, waardoor we een vertekend beeld kunnen krijgen van de mogelijkheden van kinderen: kinderen die thuis veel aanbod hebben gehad, kunnen verder lijken dan kinderen die minder worden gestimuleerd van huis uit.

Ten slotte heerst het idee van oudsher dat jonge kinderen zich in sprongen ontwikkelen, waardoor een voorsprong tot stilstand zou kunnen komen (Van Houten & Lagerweij, 2009). Mogelijk komt dat idee vanuit de wetenschap dat er kritische periodes in de ontwikkeling zijn (Detmar & De Wolff, 2019). Bovendien zien we in de praktijk soms dat kinderen groeispurten op verschillende ontwikkelingsgebieden lijken door te maken, maar dit is niet een vaststaand gegeven.

Hoe dan ook: er zijn in de praktijk peuters die feitelijk een ontwikkelingsvoorsprong hebben en/of kenmerken van begaafdheid laten zien. Je bent ook niet pas hoogbegaafd op het moment dat je een onderzoeksuitslag of het label krijgt. Omdat in Nederland de term 'ontwikkelingsvoorsprong' gangbaar is, gebruiken

8. Aanbod van materialen

Hoe moeilijk kan het zijn om passende materialen aan te bieden aan slimme peuters. Geef je iets wat past bij de leeftijd, dan past het niet bij de ontwikkeling en andersom. Toch adviseren we om niet te kijken naar leeftijd, maar naar de ontwikkeling van het kind en daarbij aan te sluiten. Denk daarbij aan materialen die veelzijdig zijn, zoals open-ended speelmaterialen.

9. Taal

Bij slimme peuters kun je gerust een hoog niveau van taal gebruiken: volwassen taal. Ze genieten van nieuwe woorden horen en leren kennen en ze hebben vaak zelf ook al een goed taalgebruik, zowel qua woordenschat als grammatica. En weet je waar ze echt dol op zijn? Woord- en taalgrapjes! Daar kun je de slimme peuter vaak goed aan herkennen.

10. Dingen laten doen die ze niet kunnen

Dat klinkt misschien wat tegenstrijdig, maar je helpt de slimme peuter met het opbouwen van zelfvertrouwen, juist door hem nieuwe en lastige dingen te laten doen. Ze zullen dat niet altijd leuk vinden, maar wanneer je bedenkt dat ze veel te weinig in aanraking komen met uitdaging en leren doorzetten, dan wordt meteen duidelijk wat het doel is: uitdagen!

11. Blijf steeds grenzen bepalen.

Ook al hebben we te maken met kinderen met een groot denkvermogen, ze hebben bij lange na niet de ervaring die wij als volwassenen hebben. Zorg er dus altijd voor dat jij de grenzen voor hen blijft aangeven, ook al sta je het kind meer toe dan gebruikelijk voor die leeftijd.

12. Ik ben een mens!

Peuters met een grote ontwikkelingsvoorsprong willen niet aangesproken worden als peuter of als onderdeel van de groep, maar als zichzelf: het mensje dat ze zijn. Zorg ervoor dat je deze kinderen ziet, ze serieus neemt, er nieuwsgierig naar bent, dan heb je de helft van de relatie al voor elkaar.

13. Praat alsjeblieft normaal tegen me.

Wat kinderen met een grote voorsprong absoluut niet kunnen waarderen is het opzetten van een kinderstem of het spreken met babywoorden. Spreek ze aan als een groter kind, gebruik normale, volwassen woorden, laat verkleinwoorden weg, dan horen zij dat jij hen serieus neemt en nemen ze jou op hun beurt ook serieus.

14. Afspraak is afspraak.

Komt het eens voor dat je iets hebt beloofd of iets hebt afgesproken en kom je er toch niet aan toe? Probeer deze slimme peuter dan niet te misleiden met afleiding. Dat gaat je niet lukken. Wat dan wel? Bied als eerste je verontschuldiging aan, laat merken dat je weet dat het is misgelopen en maak vervolgens een nieuwe afspraak.

15. Ik ga de discussie aan.

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong zitten over het algemeen comfortabel in hun woordenschat. Die zetten ze dan ook heel graag in om jou te overtuigen van hun plan, hun idee of hun gelijk. Wees er altijd op bedacht dat ze niet zonder slag of stoot jou zullen volgen; geef toe als dat kan, maar wees ook standvastig als dat beter is.

we die term ook in dit artikel. We bedoelen daarmee vanaf nu dus die kinderen bij wie we kenmerken van begaafdheid zien op jonge leeftijd.

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Het is lastig om aan te geven hoeveel peuters met een ontwikkelingsvoorsprong er zijn in Nederland. Er is heel weinig onderzoek gedaan naar deze groep in de Nederlandse situatie. Internationaal is er wel wat onderzoek beschikbaar, maar dit is niet altijd gemakkelijk te vertalen naar onze situatie, bijvoorbeeld omdat er een andere definitie van hoogbegaafdheid wordt gehanteerd, of omdat de voor-schoolse situatie in veel landen erg van elkaar verschilt in aanbod en kwaliteit.

Als je uitgaat van de kinderen met een hoge intelligentie, namelijk een IQ-score van 130 of hoger, betreft het ongeveer 2,5% van de peuters. Met een iets ruimere definitie – een IQ van 120 of hoger – gaat het om ongeveer 10% van alle peuters.

Vanuit onderzoek worden er een aantal kenmerken genoemd die zouden kunnen wijzen op een ontwikkelingsvoorsprong (Breedlove, 2022). Lavrijsen et al. (2022) hebben een aantal van deze kenmerken uit onderzoek op een rij gezet, en vonden inderdaad een relatie met cognitieve begaafdheid:

- Een vroege en snelle ontwikkeling op verschillende gebieden.
- Een snelle taalverwerving en grote woordenschat, genieten van spelen met taal. Daarbij kan ook interesse in lezen en schrijven horen, en bijvoorbeeld zichzelf leren lezen.

- Vroege rekenvaardigheden en een sterk analytisch vermogen.
- Onderzoekend ingesteld zijn en graag op zoek gaan naar nieuwe uitdagingen.
- Een gedrevenheid en motivatie om de uitdagingen die ze aangaan tot een goed einde te brengen.

In de praktijk en in veel artikelen worden er nog veel meer kenmerken in verband gebracht met een ontwikkelingsvoorsprong. Of dat kenmerken zijn die een relatie hebben met cognitieve begaafdheid, of eerder persoonlijkheidskenmerken die we bij een bepaalde groep kinderen vaak zien, wordt niet altijd duidelijk. Zo wordt hoogsensitiviteit vaak als kenmerk genoemd, maar uit onderzoek blijkt dat niet altijd samen te gaan (Samsen-Bronsveld et al., 2024). We nemen deze kenmerken daarom in deze brochure niet mee; daarmee willen we niet zeggen dat kinderen in de praktijk deze kenmerken niet kunnen laten zien of ertegenaan kunnen lopen.

VANWEGE DE LAGE BETROUWBAARHEID EN STABILITEIT ZIJN WE VOORZICHTIG IN HET TESTEN BIJ JONGE KINDEREN.

En of we het nu kunnen vaststellen met een test of kunnen onderbouwen met onderzoek of niet: er is een groep peuters met een enorm denk- en leervermogen, en die peuters vinden we ook in de peutergroep of op het kinderdagverblijf. Het signaleren van werkelijke ontwikkelingsbehoeften en kansen voor deze kinderen is belangrijk, want het kan problemen met motivatie en gedrag op latere leeftijd

Vervolg tips: Omgaan met slimme peuters

16. Ik moet leren doorzetten.

Wat we toch maar al te vaak tegengekomen zijn in de afgelopen jaren is dat veel slimme peuters een behoorlijk vaste mindset hebben. In combinatie met hun vermogen om te discussiëren proberen ze maar wat graag om onder doorzetten uit te komen. En dat is nu net een van de dingen die ieder mens nodig heeft in zijn leven.

17. Speelgoed? Zo op uitgekeken.

Peuters met een voorsprong zijn in hun ontwikkeling verder dan kinderen van hun leeftijd en kunnen dus ook al meer. Ze zijn dan ook sneller uitgekeken op het speelgoed voor hun leeftijd. Wat kan helpen, is voorzien in loose parts: speelgoed dat niet echt iets is, maar van alles en nog wat kan worden, zoals takjes, schelpen, touwtjes, kurken enzovoort.

18. Hé, dit kan ik niet ...

Slimme peuters kunnen dingen vaak snel en goed. Om zelfvertrouwen te ontwikkelen moeten deze peuters regelmatig iets doen wat ze nog niet kunnen. Zo leren ze hoe het voelt om niet precies te weten of het lukt, en daarmee bouwen ze zelfvertrouwen op. Natuurlijk ben jij erbij om hen op te vangen als het hen niet lukt.

19. Niet bagatelliseren.

Melden slimme peuters zich verontwaardigd, boos, teleurgesteld of verdrietig bij jou, neem dan hun gevoel serieus. Maak het niet kleiner, vertel ze niet dat het niet erg is, dat het geen pijn doet, dat ze niet boos hoeven te zijn. Dat bepalen ze zelf wel. Laat merken dat je hen serieus neemt, dan zul je zien hoe snel het nare gevoel weer over kan zijn.

20. Niet kleinhouden.

Die aandoenlijke peutertjes kunnen gevoelens oproepen van vertedering en dat zorgt ervoor dat anderen voor hen willen zorgen. Grote ogen, een lieve lach, of juist dikke tranen. Ga bij deze kinderen uit van wat zij kunnen, niet van hun uitstraling. Kijk naar de ontwikkeling en vraag de ouders wat het kind al kan en wat niet. Houd het kind niet klein.

voorkomen (Mooij & Fettelaar, 2010; Segers & Hoogeveen, 2012).

Uitdagingen

Een ontwikkelingsvoorsprong kan in het geval van peuters uitdagingen met zich meebrengen voor ouders en pedagogisch medewerkers, en zeker ook voor de peuter zelf. Omdat de ontwikkeling van peuters door verschillende fases gaat, kan een voorsprong in bijvoorbeeld denkvermogen of taal al snel een relatief groot verschil geven met groepsgenootjes. Als je twee jaar voorloopt op 3-jarige

leeftijd, is je voorsprong enorm: je zit dan eigenlijk al in een andere ontwikkelingsfase. We geven daarvan een aantal voorbeelden.

Zo kunnen peuters die al moeilijke woorden en lange zinnen gebruiken, moeite hebben met gesprekken en contact met de andere peuters, omdat er geen antwoord terugkomt dat past bij hun manier van communiceren. Ze kennen bijvoorbeeld abstracte woorden zoals 'überhaupt' en passen die ook op de goede manier toe. Maar het voeren van gesprek-

ken is lastig als andere kinderen nog niet zover zijn, en bijvoorbeeld nog in drie-woordzinnen praten – wat net zo goed passend is in een peutergroep.

Een ander voorbeeld is de peuter die al om gerichte kleuren en aantallen van iets vraagt, bijvoorbeeld twee oranje Duplo-blokjes. Veel peuters hebben nog geen idee van aantallen en kleuren, en zullen anders reageren dan de peuter verwacht. Dit kan tot misverstanden en conflicten leiden, en gedrag dat de peuter daarbij laat zien wordt soms verkeerd begrepen door de volwassenen in de omgeving.

Een uitdaging kan ook ontstaan in de spelontwikkeling. We zien dat sommige peuters al rol- en regelvast zijn, en al echt samen willen spelen. Voor andere peuters is dat nog niet aan de orde, want in de peuterleeftijd spelen de meeste kinderen naast elkaar en nog erg ad hoc.

Meestal ontwikkelen jonge kinderen vanaf ongeveer de kleuterleeftijd de eerste vriendschappen. Als kinderen ouder worden, worden deze vriendschappen steeds dieper en langduriger. Uit onderzoek blijkt dat de mentale leeftijd van kinderen daarin doorslaggevend is, en dat bij jonge kinderen grote verschillen kunnen ontstaan in de beleving van en behoefte aan vriendschap (Gross, 2002). Sommige peuters zijn dus echt al in een vriendschapsfase, waar de andere peuters nog niet zijn. Als ze daardoor het gevoel hebben dat ze vrienden verliezen, kan ze dat veel verdriet doen.

Ook zien we dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong soms interesses hebben die ver van de interesses van hun

groepsgenootjes af liggen. Je kunt dan denken aan een grote interesse in de wereld om hen heen, maar ook in onderwerpen die je misschien niet direct zou verwachten op deze jonge leeftijd, zoals de werking van het menselijk lichaam. De thema's op de peutergroep zijn over het algemeen nog erg concreet, zoals 'ziek en gezond'. Passend bij de gemiddelde ontwikkeling van de peuter wordt de basis besproken, maar het zal niet snel over bacteriën en de werking van de bloedsomloop gaan. Dat betekent dat kinderen die al wel met dit soort thema's bezig zijn, niet worden gespiegeld in hun interesses. Niet door de andere kinderen, maar ook niet door de omgeving van de peutergroep.

Slimme peuters begrijpen vaak niet dat andere kinderen nog niet zover zijn.

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong lijken zich sneller dan andere kinderen al te kunnen verplaatsen in een ander kind. Ze snappen dan dat anderen iets anders kunnen denken en voelen, en worden zich er bewust van dat ze anders zijn dan anderen. Wat ze, vanwege hun leeftijd en ontwikkeling, vaak nog niet begrijpen, is dat andere kinderen nog niet

Aandacht voor ontwikkelingsvoorsprong in de kinderopvang

Mirjam Veldhoven is trainer, begeleider en vrijwilliger bij de Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong, trainer en coach bij haar eigen onderneming Cleverbee en vrijwilliger bij stichting iQ+.

Het jonge kind met ontwikkelingsvoorsprong herkennen en erkennen vindt ze belangrijk. De quote van Frederick Douglas “Sterke kinderen ontwikkelen is gemakkelijker dan beschadigde volwassenen repareren.” is voor haar een inspiratiebron.

De omgeving waar kinderen zich in bewegen heeft een grote invloed op hun welbevinden. En die omgeving zijn wij! Ze deelt kennis, help signaleren en begeleidt peuter- en kleutergroepen.

zover zijn. Dat maakt het erg lastig voor ze, en ze kunnen zich daardoor anders en dom voelen.

Er zijn soms ook uitdagingen op emotioneel vlak. Hoewel emotionele intensiteit niet vaker lijkt voor te komen bij kinderen met kenmerken van begaafdheid (Winkler & Voigt, 2016), zien we in de praktijk dat de grote ontwikkelingssprongen in een klein mens voor frustratie kunnen zorgen. En als je nog niet voldoende taal hebt om die frustratie te uiten, zodat jouw omgeving je kan verstaan, dan kan daardoor de frustratie toenemen en kan dat leiden tot emotionele uitbarstingen.

Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat een peuter al veel stappen vooruitdenkt over wat er kan gebeuren. Omdat het relativeringsvermogen nog niet altijd gelijk opgaat, kunnen ze daar angstig van worden. Stel je gaat fietsen zonder zijwieltjes en je valt met de fiets. Als je dan verkeerd terechtkomt, moet je misschien wel naar het ziekenhuis. Gevolg is dat het kind weigert zonder zijwieltjes te fietsen, maar het wordt niet altijd goed begrepen wat daarvan de reden is.

Ook zijn er kinderen die al enorm complex kunnen denken en voelen, maar dat nog niet altijd kunnen reguleren. Immers: de emotieregulatie en impulsbeheersing zijn nog volop in ontwikkeling bij jonge kinderen. Peuters met een voorsprong kunnen soms al wel vertellen dat je iets beter nog niet kunt doen, maar als het dan aankomt op beheersing, dan vinden ze dat moeilijk. Volwassenen schatten daardoor situaties soms verkeerd in, want ze gaan uit van wat ze het kind horen zeggen.

Bij peuters zien we in de praktijk soms dat ze proberen grip te krijgen op de complexiteit van hun denk- en voelwereld en de buitenwereld door een bovenmatige behoefte aan structuur en routine te laten zien. Dit kan star en weinig flexibel overkomen.

Als peuters zich op deze manieren sneller en anders ontwikkelen dan de groepsgenootjes, en zich er ook nog eens bewust van zijn dat dat zo is, kan dat ervoor zorgen dat een peuter zich anders en alleen gaat voelen. We zien dan soms dat ze zich al gaan aanpassen. Er zijn voorbeelden dat kinderen weer 'jonger' gaan praten op de peutergroep, of bijvoorbeeld ineens niet meer lijken te kunnen puzzelen of tellen of lezen. Ook zien we dat kinderen zich dan soms sterk op de volwassenen in de groep richten, omdat ze het gevoel hebben dat diegene het meest op hen lijkt.

Ten slotte komt het voor dat peuters met een ontwikkelingsvoorsprong hoge verwachtingen hebben van het moment dat ze naar de basisschool gaan. Al dan niet gevoed door beelden die de omgeving heeft over 'school' en 'leren', denken ze dat ze dan eindelijk écht naar school gaan en iets gaan leren: waarmee over het algemeen schools leren wordt bedoeld, zoals leren lezen en rekenen. Dit zou ook een reden kunnen zijn waardoor ouders het idee hebben dat de peuters met een ontwikkelingsvoorsprong eerder toe lijken te zijn aan de basisschool. De kleuterklas kan dan enorm tegenvallen qua aanbod. Omgekeerd blijkt dat leerkrachten soms ook een vertekend beeld hebben van de kinderen met een ontwikkelingsvoor-

sprong: zij signaleren vaak de goed presterende, verbaal sterke en sociaal vaardige leerlingen (Gross, 1999). Gedrag dat voortkomt uit de mismatch tussen het kind en de groepsgenootjes wordt dan verkeerd begrepen.

Signaleren, observeren en testen

Zoals we al even kort hebben aangegeven, is het vroeg signaleren van ontwikkelingsbehoeften en ontwikkelkansen belangrijk om problemen op latere leeftijd te voorkomen. Er zit ook een risico aan vroeg signaleren: ontwikkeling en schoolse prestaties laten zich slecht voorspellen op basis van bijvoorbeeld een intelligentiescore of alleen aanleg. De ontwikkeling volgt een complex patroon en wordt beïnvloed door aanleg, maar ook door de omgeving en door gebeurtenissen in het leven. Het vroeg vaststellen van signalen betekent dus niet dat we ervan uit moeten gaan dat dit voor de rest van het leven vaststaat.

Zo blijkt uit onderzoek dat een deel van de kinderen die op 1-3-jarige leeftijd de diagnose autisme hadden gekregen, in de leeftijd van 5-7 jaar niet meer aan de kenmerken om de diagnose te stellen voldeed (Harstad et al., 2023). Deze kinderen hebben wel het stempel gekregen, met daaraan gekoppeld ook een verwachtingspatroon in de omgeving. We weten uit de praktijk dat er op dezelfde manier ook kinderen met het stempel ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid soms juist niet hebben gekregen wat ze nodig hadden – door aannames en verwachtingen in de omgeving.

Het is daarom belangrijk om te signaleren wat de kenmerken zijn binnen een be-

paalde omgeving en tijd, en dit steeds opnieuw te bekijken in een nieuwe situatie of omgeving, of ontwikkelingsfase.

We zijn er dus een voorstander van om vroegtijdig te signaleren, vanaf jonge leeftijd, wat het kind op dit moment, in deze situatie nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen, en daaropvolgend in de jaren erna met een open blik te blijven signaleren en volgen.

Om te kunnen signaleren is goed observeren de basis. In de peutergroep en de kinderopvang is het wettelijk verplicht de ontwikkeling van de kinderen te volgen. Veel organisaties gebruiken daarvoor een observatiesysteem waarmee de ontwikkelingsgebieden gevolgd kunnen worden. Het is belangrijk om in deze observatiesystemen ruimte te maken voor de mijlpalen die passen bij de leeftijd, maar ook voor wat een kind nog méér kan. Daarnaast is het belangrijk dat verschillende situaties – zowel op de groep als thuis – worden geobserveerd om een goed beeld te krijgen.

Een groep die we in dit geval willen uitlechten is de groep kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond en uit lagere sociaal-economische milieus. Uit onderzoek is gebleken dat deze kinderen minder snel in beeld komen als het gaat om vermoedelijke hoogbegaafdheid of een ontwikkelingsvoorsprong (Long et al., 2023; Mossberg et al., 2024). De taal kan daarvoor bijvoorbeeld een struikelblok zijn: als Nederlands niet de thuistaal is, ontwikkelen kinderen een minder grote woordenschat in het Nederlands. Dit geldt niet alleen voor kinderen uit gezinnen met een migratieachtergrond, maar ook voor

Tips voor **CONSULTATIEBUREAUS**: OMGAAN MET SLIMME PEUTERS

Over de auteur

Esther Wanschers

1. Investeer in het **opdoen van kennis** over het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong en de verschillende manieren waarop een voorsprong zich kan uiten, zowel bij meisjes als bij jongens. Dit helpt om vroegtijdig de juiste begeleiding te bieden.
2. Houd rekening met de **zijnskenmerken** (Tessa Kieboom, 'Hoogbegaafd', 2015): naast het stellen van hoge eisen, een kritische instelling en rechtvaardigheidsgevoel, kunnen deze peuters hypersensitief zijn voor prikkels, veranderingen, emoties en pijn. Bereid ze goed voor op wat komen gaat (bijvoorbeeld in de spreekkamer) en erken hun gevoelens. Leg uit wat je gaat doen, waarom en wat het doel is. Dit biedt duidelijkheid en voorspelbaarheid, wat helpt om de kinderen op hun gemak te stellen en voorkomt overprikkeling.
3. Naast het Van Wiechenschema, dat zich richt op een gemiddelde ontwikkeling, kun je de **XL-signaleringslijst** van Lilian van der Poel inzetten. Deze lijst bevat specifieke vaardigheden die kenmerkend zijn voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. De lijst biedt een belangrijke mogelijkheid voor vroegsignalering en het inzetten van passende interventies.
4. Niet alle peuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben extra begeleiding nodig: een pientere peuter kan zich prima ontwikkelen, met name in een **stimulerende omgeving** met pedagogisch sensitieve ouders en begeleiders.
5. Vertel ouders dat het van belang is in te gaan op **ontwikkelingsinitiatieven**: wil de peuter letters leren, bied het aan. Is het kind geïnteresseerd in cijfers, help het daarbij. Stel ouders gerust dat zij daarmee de peuter niet overvragen of stof behandelen die pas later aan bod zou moeten komen, maar dat zij het kind volgen in zijn ontwikkeling. Let wel: interesse tonen betekent niet dat het kind direct weet hoe het moet. Geef ondersteuning en uitleg en zie dit als een kans de peuter te begeleiden in het proces van doorzetten en omgaan met uitdagingen.
6. Denk met ouders mee over hoe ze **uitdaging** kunnen bieden door middel van spelend ontdekken. Dit hoeft niet (alleen) door het kind kennis te laten maken met cognitief uitdagende apps, maar vooral ook door samen de natuur in te gaan, creatieve activiteiten te doen en scheikundige en motorisch uitdagende activiteiten aan te bieden. Dit stimuleert verschillende ontwikkelingsgebieden en versterkt de ouder-kindrelatie.
7. **Ontwikkeling** bij jonge kinderen gaat vaak **in sprongen**, maar bij deze peuters gebeurt dit in versneld tempo. Het is belangrijk dit te herkennen en ouders te ondersteunen. Laat ze rekening houden met de kortere spanningsboog die passend is bij de kalenderleeftijd, die per activiteit kan variëren.

Vervolg tips: Omgaan met slimme peuters

8. Help ouders de weg te vinden naar **informatie over een ontwikkelingsvoorsprong** en schakel zo nodig tijdig een deskundige in. Vaak kom je samen al ver met kleine vroegtijdige interventies gericht op de specifieke behoeften van ouder en kind. Help hen anderzijds ook te normaliseren: het is oké soms even niet te weten wat de beste aanpak is; dit hoort bij het proces van opvoeden.
9. Zie **ouders als deskundige** als het gaat om hun kind en wees nieuwsgierig zonder oordeel: wat is thuis helpend in de opvoeding? Hoe stellen zij hun kind gerust? Hoe bereiden zij hun peuter voor op een nieuwe of spannende situatie? Hoe ervaren ouders het contact met hun kind? Vanuit gelijkwaardigheid ontstaat zo een goede samenwerkingsrelatie waardoor je samen kunt uitbreiden wat goed werkt.
10. **Geef ouders ruimte hun verhaal te doen:** ouders van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong vinden deze ruimte niet altijd in hun nabije omgeving, wat kan leiden tot een gevoel van eenzaamheid bij opvoedingsonzekerheden en de zoektocht naar wat helpend is.
11. Ondersteun ouders in welke **school** passend zou kunnen zijn bij de ontwikkelingsbehoeften van de peuter: geef ouders handvatten over hoe met school hierover in gesprek te gaan, hoe te investeren in goede samenwerking en zorg voor een warme overdracht.
12. Bedenk dat **ongewenst gedrag** een gevolg kan zijn van een ontwikkelingsvoorsprong die nog niet voldoende gezien wordt. De peuter kan bijvoorbeeld een gebrek aan autonomie ervaren en/of frustratie dat iets niet mag of lukt. Kijk samen met ouders of dit afneemt wanneer zij meer tegemoetkomen aan de specifieke ontwikkelingsinitiatieven en -behoeften van het kind.
13. Laat in de spreekkamer naast ouder(s) ook de **peuter actief deelnemen** aan het gesprek en praat in 'grotemensentaal'. Serieus en voor vol aangezien worden is voor deze peuter van belang; zo blijven jullie met elkaar in contact.
14. Een slimme peuter **ontwikkelt zich** vaak **asynchroon**: waar het kind complexe vragen stelt over het zonnestelsel, kan het motorisch minder ver zijn. Adviseer de ouder(s): bied uitdaging, maar investeer ook in minder ontwikkelde vaardigheden, zodat de peuter leert oefenen.
15. Bij peuters met een ontwikkelingsvoorsprong is een **veilige hechting** essentieel voor het omgaan met sensitiviteit en overprikkeling. Help ouders de emotionele behoeften van hun kind te herkennen en geef advies over het bevorderen van een sterke hechtingsrelatie. Juist de slimme peuter met zijn opvallende vragen en behoefte aan autonomie heeft nog altijd behoefte aan grenzen en een duidelijk onderscheid tussen de ouder en het kind. Dit helpt bij een veilige hechting.

kinderen die bijvoorbeeld met Fries als eerste taal opgroeien. Signaleringsinstrumenten kunnen ondersteunend werken om gericht te observeren. Het risico is dat de instrumenten leidend worden en er ongemerkt toch een behoefte ontstaat om een label vast te stellen. Bovendien zijn de signaleringsinstrumenten, net als de IQ-score, niet betrouwbaar of stabiel, en is het soms onduidelijk welke kenmerken zijn opgenomen en wat de relatie is met een ontwikkelingsvoorsprong. Bij herhaling van de afname op een ander moment of door een andere persoon kunnen de uitkomsten heel verschillend zijn. Een tip is om verschillende personen dezelfde lijst te laten invullen. Ga dan in gesprek over de omstandigheden waarin talent zichtbaar wordt. Kennelijk is onder die omstandigheden de afstemming met de omgeving al zo goed dat het kind goed uit de verf komt. Wat kun je leren van die afstemming en kun je die informatie ook op andere momenten gebruiken om nog beter af te stemmen dan je nu al doet?

Kortom: bij goed en genuanceerd gebruik kan een signaleringsinstrument de observatie ondersteunen, maar ook hiervoor geldt dat de uitslag niet leidend moet worden en dat het gesprek erover minstens zo belangrijk is.

Op het consultatiebureau wordt voor het signaleren en observeren van oudsher het Van Wiechen-schema gebruikt. Dit is ontwikkeld om knelpunten en achterstanden in de ontwikkeling in beeld te brengen, door op een vaste leeftijd bepaalde kenmerken af te nemen. Momenteel wordt het 'Van Wiechen Continu' uitgerold. Bij Van Wiechen Continu is niet de gewenste

ontwikkeling op een bepaalde leeftijd het uitgangspunt, maar de ontwikkeling van dit kind op dit moment. De input van ouders, de observaties van de jeugdarts en de eerdere observaties worden hierbij meegenomen. De vraag is niet meer of je kind iets kan, maar wat je kind al kan, en hoe je daarbij het beste kunt aansluiten. Hierdoor is het ook te gebruiken om een ontwikkelingsvoorsprong in beeld te brengen en te volgen (NCJ, 2024).

Ten slotte willen we kort ingaan op het testen van peuters. De vraag wordt weleens gesteld door ouders of pedagogisch medewerkers of het zinvol is een kind te testen en hoe jong je dat al zou kunnen doen. Zoals we al op verschillende momenten aangaven, zijn we voorzichtig in het testen van jonge kinderen. Vooral omdat de uitslag en conclusies uit een test een eigen leven kunnen gaan leiden, of omdat er een te grote voorspelende en blijvende waarde aan de testuitslag wordt gehecht. De vraag is ook wat je precies wilt weten en wat een test gaat toevoegen aan de informatie die je al hebt. Stel jezelf de vraag: wat wordt er beter voor dit kind als we een testuitslag hebben? Hoe gaat een testuitslag onze aanpak beïnvloeden? Wat ga je anders doen als je deze informatie hebt? Dat gezegd hebbende, kan een test die de brede persoonlijkheid en capaciteiten van een kind in beeld brengt aanvullende informatie geven, bijvoorbeeld op het moment dat niet duidelijk is waar bepaalde knelpunten in de ontwikkeling vandaan komen. Een test afnemen puur en alleen voor het vaststellen van het IQ raden we af, omdat dat in onze optiek niets toevoegt en zelfs contraproductief kan werken.

Signalen en passend aanbod

Willeke rol is eigenaar van *Bright Kids*, ECHA-specialist Hoogbegaafdheid en (co-)auteur van diverse boeken. Haar drijfveer om te werken met hoogbegaafden komt vanuit haar eigen ervaringen.

Uitdagen: een rijke speelleeromgeving als voorwaarde

Om goed in beeld te krijgen welke mogelijkheden kinderen hebben, is het belangrijk dat er een omgeving wordt geboden waarin kinderen die mogelijkheden kunnen laten zien. Dat noemen we stimulerend signaleren, oftewel een stimulerende en rijke speelleeromgeving bieden om het signaleren van talenten mogelijk te maken. Het bieden van uitdaging is dus niet een gevolg van het signaleren, maar juist een voorwaarde om te kunnen signaleren! Een handig ezelsbruggetje is BIPS: Biedt aan, Identificeer, Pas aan, Speel met uitdaging.

Met een rijke speelleeromgeving bedoelen we een omgeving die rijk is aan kansen om geïnspireerd te raken, contact te maken en kennis op te bouwen. Singer en De Haan (2013) hebben zes kenmerken genoemd waar een rijke speelleeromgeving aan zou moeten voldoen. Dit geldt voor zowel de binnen- als de buitenruimte:

- **Mooi:** de hoeken en ruimtes zijn inspirerend en mooi; er is balans in kleur, geur, licht, reuk, geluid.
- **Veilig:** de ruimte is veilig, opgeruimd, schoon en netjes.
- **Materialen en mogelijkheden:** er is afwisseling, er zijn 'echte' materialen en het thema is zichtbaar.
- **Orde en structuur:** de ruimte is overzichtelijk, voorspelbaar en eenduidig.
- **Zelfstandigheid bevorderen:** de materialen zijn hanteerbaar en kinderen kunnen zelfstandig aan de slag.
- **Voor alle kinderen en culturen:** kinderen herkennen zich in het materiaal.

Ook in de visie van Reggio Emilia, die in veel kinderdagverblijven en peutergroepen een rol speelt, is de speelleeromgeving belangrijk: "De derde pedagoog wordt gevormd door de ruimte, de inrichting en de materialen. Ruimte moet uitdagen, bijdragen aan de ontwikkeling en educatie van kinderen" (Meeuwig & Van der Werf, 2003).

Ten slotte is er in een rijke speelleeromgeving aandacht voor de brede ontwikkeling. Er zijn materialen en mogelijkheden op het gebied van taal en geletterdheid, cijfers en rekenen, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige ontwikkeling, sensorische ontwikkeling en fysieke ontwikkeling en bewegingsruimte.

Voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong is het belangrijk dat ook zij in de ruimte en de speelleeromgeving kansen krijgen om de kennis te vergroten en contacten op te doen, en dat ze zelfstandig aan de slag kunnen met materialen die aansluiten bij hun interesses en mogelijkheden. Daarnaast is het belangrijk om ervoor te zorgen dat de focus niet alleen op hun cognitieve ontwikkeling ligt. In de praktijk zien we daar veel aandacht naar uitgaan, terwijl het jonge kinderen zijn die in de brede ontwikkeling vaardigheden en kennis moeten opdoen, juist om zich later op school en in de maatschappij ook goed door te kunnen ontwikkelen.

Uitdagen: een goede begeleiding

Om die ontwikkeling binnen een rijke speelleeromgeving goed vorm te geven hebben deze kinderen, net als alle andere, een goede begeleiding nodig. We bespreken een aantal aandachtspunten waaraan voor deze kinderen niet altijd vanzelfsprekend wordt voldaan.

Esther Grit

Esther is Specialist Begaafdheid bij Kiene Kids en moeder van drie hoogbegaafde kinderen.

Deepdive-video

Liesbet Stam-Gommans

Liesbet is ECHA-specialist en onderwijsadviseur met een specifieke interesse voor de ontwikkeling van jonge kinderen.

Deepdive-video

Voor de pedagogische kwaliteit liggen er wettelijk gezien vier basisdoelen (Riksen-Walraven, 2000) aan de basis in de peuter- en kinderopvang, namelijk de emotionele veiligheid, het bevorderen van de persoonlijke competentie, het bevorderen van de sociale competentie en het ontwikkelen van normen en waarden. Uit wat we hiervoor beschreven, kun je al lezen dat het niet altijd vanzelfsprekend is dat aan de eerste drie wordt voldaan in een omgeving waarin de ontwikkelingsvoorsprong niet wordt gezien of erkend. Deze kinderen vragen soms wat extra's van de pedagogisch medewerkers, zodat ook zij zich veilig voelen in de groep en kunnen werken aan hun persoonlijke en sociale competenties.

Als we kijken naar de zes interactievaardigheden die je als professional kunt inzetten om bij te dragen aan de basisdoelen (NJI, z.d.a), kunnen we de volgende accenten aanbrengen:

Sensitieve responsiviteit of emotionele ondersteuning

Deze vaardigheid betekent dat je signalen en behoeften van kinderen opmerkt, ze begrijpt of probeert te begrijpen. Je bent ook in staat om daar passend op te reageren. Zo geef je kinderen het gevoel dat ze worden gezien. In het geval van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong betekent dat dat je soms extra je best moet doen om te begrijpen wat er in een kind omgaat, omdat dat soms anders kan zijn dan je verwacht.

Respect voor autonomie

Respect voor autonomie betekent dat je kinderen de ruimte geeft om zelf oplos-

singen te vinden en keuzes te maken. Om eigen ideeën in te brengen en dingen zelf te doen. Er wordt vaak gezegd dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong een sterk gevoel voor autonomie hebben. Of dat voor alle kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong geldt, is niet duidelijk. Wat we wel weten, is dat de ideeën van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong soms op een ander vlak liggen dan bij andere peuters, en dat ze erg creatief kunnen zijn in hun oplossingen. Ook hier geldt dat het belangrijk is om daar respectvol mee om te gaan – wat overigens niet wil zeggen dat je ook alles toestaat.

Structureren en grenzen stellen

Structureren en grenzen stellen zorgt ervoor dat kinderen weten waar ze aan toe zijn en wat er van hen verwacht wordt. Het zorgt voor voorspelbaarheid en helpt bij het zelfvertrouwen. Van begrenzen leren kinderen om hun gedrag te reguleren. Zoals we eerder al bespraken, hebben sommige peuters juist erg veel behoefte aan voorspelbaarheid en kaders, om grip te krijgen op de wereld om hen heen en in hun hoofd. Andere peuters zijn juist sterk eigenzinnig en hebben een sterke eigen wil, waardoor het lastig kan zijn om ze te begrenzen. Toch is het ook dan van belang dat ze leren hun gedrag te reguleren, en op een positieve manier leren dat ze niet altijd hun eigen gang kunnen gaan.

Praten, uitleggen en luisteren

Door met de kinderen te praten, naar ze te luisteren en dingen uit te leggen, help je ze om hun wereld en hun gevoelsleven

te begrijpen. Ze leren om duidelijk te maken wat ze zien, bedoelen, willen en voelen, en dat ook van anderen te begrijpen. Sommige kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen al heel goed praten en dan kan het lijken alsof dit niet meer nodig is. Maar juist het helpen verwoorden van wat er in hun hoofd en gevoel omgaat, blijft erg belangrijk. Ook is het belangrijk dat je niet te kinderachtig gaat praten: het normale taalniveau op een peutergroep kan soms echt te laag zijn. Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong voelen zich dan niet serieus genomen.

Stimuleren van de ontwikkeling

Door jouw interactie met de kinderen kun je ze in de ontwikkeling stimuleren. Bijvoorbeeld door hun nieuwsgierigheid te prikkelen, of door ze te stimuleren en te begeleiden bij een activiteit die ze nog net niet zelf kunnen. Het prikkelen van de nieuwsgierigheid is iets wat je heel mooi kunt gebruiken om kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong uit te dagen. Door open vragen te stellen en probleemstellingen toe te voegen, breng je hun denkproces op gang. Als het gaat om activiteiten die ze nog net niet zelf kunnen, is het extra belangrijk dat je nagaat of je daadwerkelijk in de zone van de naaste ontwikkeling zit bij de peuter met een ontwikkelingsvoorsprong.

Een ander aandachtspunt is het complimenteren van wat kinderen doen. Met de beste bedoelingen worden de ‘prestaties’ van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong soms bejubeld: wat knap dat jij dat al kan! Voor het kind is dat een leeg compliment: immers, het is voor deze kin-

deren helemaal niet zo bijzonder dat ze iets al kunnen. In plaats daarvan is het goed ze complimenten te geven voor inzet, doorzettingsvermogen en persoonlijke kwaliteiten.

Begeleiden en stimuleren van onderlinge interactievaardigheden

In de opvang zorg je voor omstandigheden waarin kinderen met elkaar kunnen spelen. Jouw begeleiding is nodig om te zorgen dat kinderen zich veilig voelen bij elkaar. Zo help je hen om positieve relaties op te bouwen. Juist als er een verschil is in ontwikkelingsfase, bijvoorbeeld op taalgebied of spelontwikkeling, ben je hierin erg belangrijk voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Hierin zul je soms de vertaler moeten zijn tussen de kinderen.

Ten slotte ben je soms ook de vertaler tussen bijvoorbeeld het kind, je collega's, de ouders en richting het basisonderwijs. Een goede ondertiteling van het gedrag en de mogelijkheden van een kind, ondersteund door observaties en kennis, is heel waardevol. Een warme overdracht met de basisschool kan ervoor zorgen dat de peuter een goede start kan maken in groep 1 en dat men daar meteen kan aansluiten op wat hij of zij nodig heeft.

Peuters in het onderwijs

Een vraag die vaak gesteld wordt door ouders en pedagogisch medewerkers is of peuters met een ontwikkelingsvoorsprong eerder kunnen en mogen instromen in groep 1. De reden voor die vraag is vaak dat de peuters klaar zijn voor de basisschool, of dat alle vriendjes en

vriendinnetjes al naar school zijn gegaan. De wet is daar heel duidelijk over: dat mag niet.¹ Kinderen mogen vanaf 4 jaar instromen in het basisonderwijs, en daarvoor zijn er enkele wendagen mogelijk. Wat wel mag, zijn bijvoorbeeld gezamenlijke peuter- en kleuteractiviteiten, mits daarbij ook voldoende begeleiding aanwezig is. Dit heeft ermee te maken dat er strikte eisen zijn in de kinderopvang met betrekking tot het aantal pedagogisch medewerkers ten opzichte van het aantal kinderen, en ook het vaste-gezichten criterium speelt daarin een rol.

Soms helpt het om samen te kijken om hoeveel tijdswinst het daadwerkelijk gaat: als je de vakanties en feestdagen meerekent, gaat het soms maar om een paar weken. Ook is het goed dat ouders en pedagogisch medewerkers zich realiseren dat vrijwel alle peuters, ontwikkelingsvoorsprong of niet, op een gegeven moment toe zijn aan de basisschool, vooral als al hun oudere vriendjes de overstap al hebben gemaakt. Net zoals we in groep 8 in de praktijk vaak zien dat kinderen klaar zijn met de basisschool: het is een overgangperiode, die soms schuurt, maar ook zinvol is.

Een ander aandachtspunt is dat het kind zich in de kleuterklas moet kunnen redden in een vollere groep met minder begeleiding, en dat dat ook kan betekenen dat er juist minder aandacht kan zijn voor de specifieke behoeftes van het kind. Wat een oplossing kan zijn is het aanbod en de materialen waar het kind behoefte aan heeft, in de peutergroep te halen en

¹ <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/primair-onderwijs/driejarigen-onder-voorwaarden-in-het-basisonderwijs>

waar mogelijk gebruik te maken van gezamenlijke activiteiten. Zeker binnen een IKC zijn er genoeg mogelijkheden om bijvoorbeeld samen buiten te spelen en gezamenlijke peuter-kleuteractiviteiten te ontwikkelen.

Deze periode kan extra veel van ouders vragen, omdat zij hun peuter buiten de groep nog extra kunnen stimuleren en ervoor kunnen zorgen dat de contacten met vriendjes en vriendinnetjes blijven.

Peergroups voor peuters

Een andere oplossing kan het deelnemen aan een peergroup voor peuters zijn: een groep speciaal voor peuters met een ontwikkelingsvoorsprong. We hebben in deze brochure de aandachtspunten in de ontwikkeling en in de peutergroep en de kinderopvang uitgebreid beschreven. We hebben genoemd dat er grote verschillen kunnen ontstaan in ontwikkeling, die ervoor kunnen zorgen dat kinderen zich niet op hun plek voelen in de reguliere peutergroepen. Deze grote verschillen kunnen ervoor zorgen dat kinderen zich niet goed kunnen spiegelen aan kinderen die op dezelfde manier denken en praten als zij, of die dezelfde interesses hebben. Dat kan zorgen voor allerlei problemen, bijvoorbeeld met het zelfbeeld en in de ontwikkeling van hun identiteit. De ontwikkeling van het zelfbeeld en de zelfkennis begint al bij baby's en duurt het hele leven lang. De sociale vergelijking speelt daarin een belangrijke rol (Van Horssen-Sollie et al., 2021).

Een peergroup voor peuters met een ontwikkelingsvoorsprong kan dan een positieve invloed hebben op de ontwikkeling en op het zelfbeeld.

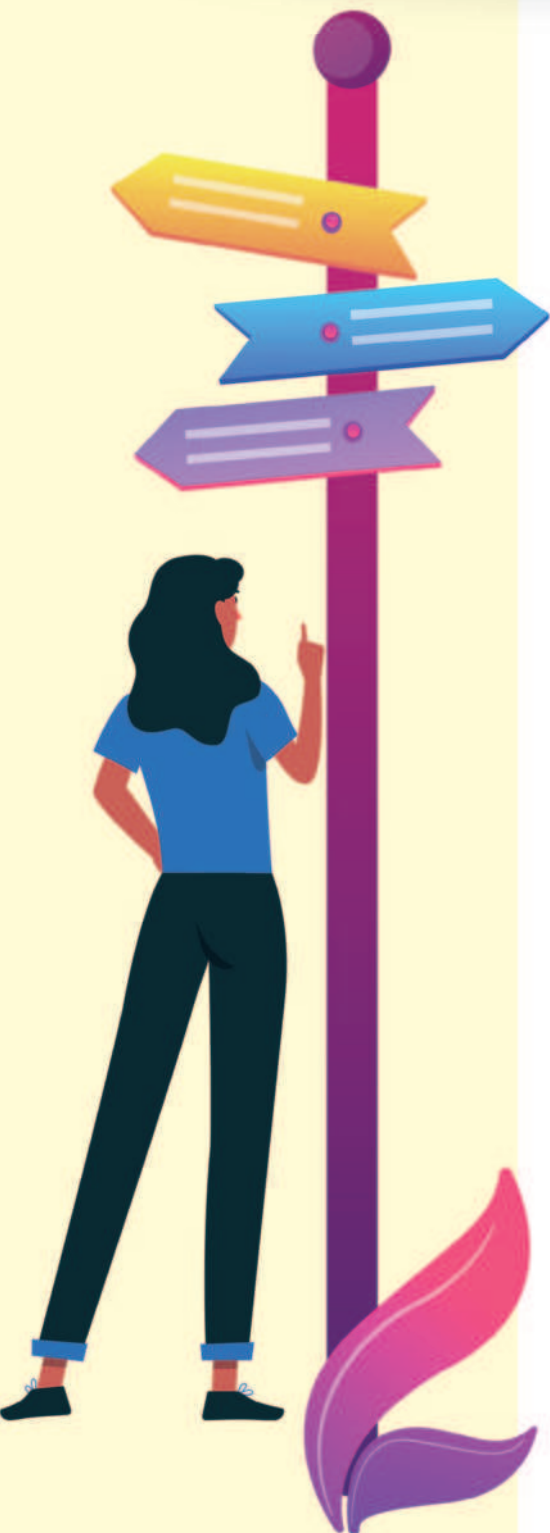
De ontwikkeling van het zelfbeeld en de zelfkennis begint al bij baby's en duurt het hele leven lang.

Ook kan er in een peergroup ruimte zijn voor activiteiten en onderwerpen die in de reguliere groep niet aan de orde komen. We gaven het voorbeeld van het menselijk lichaam: het is heel normaal dat je het in een reguliere peutergroep niet over bacteriën en de bloedsomloop hebt. In een peergroup is die mogelijkheid er wel, als er meer kinderen zijn die die interesse delen en het denkvermogen hebben om moeilijke zaken te begrijpen.

Tot slot

Wie kinderen goed observeert, een rijke speelleeromgeving biedt en goed ondersteunt, kan peuters met een ontwikkelingsvoorsprong een goede start geven. Zorg dat je alle kinderen goed in beeld krijgt en houdt en ga niet blind af op lijstjes of testen. Als kinderen vanaf het begin in de zone van de naaste ontwikkeling worden uitgedaagd en ondersteund, en daarbij de steun van hun gezin, groepsgenootjes en de pedagogisch medewerkers voelen, kunnen ze zich ontwikkelen tot zelfstandige en zelfbewuste kinderen die uitdagingen aangaan en kunnen opbloeien in de kinderopvang, het onderwijs en in de maatschappij (Mooij & Fettelaar, 2010).

Verwijzingen

Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang – BMK (z.d.). *Cijfers Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang*. Geraadpleegd via <https://www.maatschappelijkekinderopvang.nl/cijfers-maatschappelijke-kinderopvang-bmk/#:~:text=In%202023%20ging%2072%20procent,week%20naar%20de%20formele%20kinderopvang>.

Breedlove, L. (2022). Characteristics of gifted learners. In J. Roberts, T. Ford-Inman, & J. Robins (Red.), *Introduction to gifted education* (pp. 59-80). Prufrock Press.

Breit, M., Scherrer, V., Tucker-Drob, E.M., & Preckel, F. (2024). The stability of cognitive abilities: A meta-analytic review of longitudinal studies. *Psychology Bulletin*, 150(4), 399-439.

Broekhof, K. (2021). *Meer voorlezen, beter in taal. Effecten van voorlezen op taalontwikkeling 0-4 jaar*. Stichting Lezen.

Centraal Bureau voor de Statistiek – CBS (2024). *AZW: Aantal kinderen met kinderopvang, leeftijd en type, 2015-2023*. Geraadpleegd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2024/29/azw-aantal-kinderen-met-kinderopvang-leeftijd-en-type-2015-2023>

Detmar, S., & De Wolff, M. (2019). *De 1e 1000 dagen: het versterken van de vroege ontwikkeling. Een literatuurverkenning ten behoeve van gemeenten*. TNO.

Gross, M. (1999). Small poppies: Highly gifted children in the early years. *Roeper Review*, 21(3), 207-214.

Gross, M. (2002). *Play partner or sure shelter: What gifted children look for in friendship*. Retrieved from Davidson Institute: <http://www.davidsongifted.org/Search-Database/entry/A10255>

Harstad, E., Hanson, E., Brewster, S.J., et al. (2023). Persistence of Autism Spectrum Disorder From Early Childhood Through School Age. *JAMA Pediatrics*, 177(11), 1197-1205.

Kijk op ontwikkeling (z.d.). *Spraak- en taalontwikkeling kleuter en schoolkind*. Geraadpleegd via <https://www.kijkopontwikkeling.nl/kleuter-schoolkind/groei-en-ontwikkeling/spraak-en-taalontwikkeling/>

Lavrijsen, J., Sypré, S., & Verschueren, K. (2022). Snel van start: vroege predictoren van cognitieve begaafdheid bij kleuters. *Pedagogische Studiën*, 99(1), 1-18.

Long, D.A., McCoach, D.B., Siegle, D., Callahan, C.M., & Gubbins, E.J. (2023). Inequality at the Starting Line: Underrepresentation in Gifted Identification and Disparities in Early Achievement. *AERA Open*, 9(1), 1-25.

Meeuwig, M., & Van der Werf, T. (2003). Reggio Emilia-benadering: 'Il futura è una bella giornata...'. In M. Vandenbroeck (Red.), *Pedagogisch management in de kinderopvang*. SWP. Geraadpleegd van <https://www.yumpu.com/nl/document/read/19987976/reggio-emilia-benadering-pdf-stichting-pedagogiekontwikkeling->

Mooij, T. (2022). *Bepaling beginkenmerken basisschool van leerlingen door ouders én leerkrachten. Handleiding*. Stichting Kenniscentrum voor Makkelijk Lerenden (KML) / Vereniging Balans.

Mooij, T., & Fettelaar, D. (2010). *Naar excellente scholen, leraren, leerlingen en studenten*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Mossberg, F., Lundqvist, J., & Sund, L. (2024). An international scoping review focused on gifted and talented children: Early identification and inclusive education. *Journal of Childhood, Education & Society*, 5(3), 407-423.

Nederlands Centrum Jeugdgezondheid – NCJ (2024). *Van Wiechen Continu: op elk moment, voor elk kind*. Geraadpleegd via <https://www.ncj.nl/inspiratie/van-wiechen-continu-op-elk-moment-voor-elk-kind/>

Nederlands Jeugdinstuut – NJI (z.d.a). *Interactievaardigheden van de pedagogisch professional*. Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/kinderopvang/interactievaardigheden-van-de-pedagogisch-professional>

Nederlands Jeugdinstuut – NJI (z.d.b). *Hoe verloopt de motorische ontwikkeling van een baby?* Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/ontwikkeling/motorische-ontwikkeling#:~:text=De%20meeste%20kinderen%20kunnen%20aan,dat%20ze%20zonder%20steun%20lopen>

Rixsen-Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. (Oratiereeks). Vossiuspers AUP.

Samsen-Bronsveld, H. E., Bakx, A. W. E. A., Bogaerts, S., & Van der Ven, S. H. G. (2024). A Comparison of Gifted Children and Children With Low, Average, and Above-Average Cognitive Abilities in Sensory Processing Sensitivity in the Primary School Context. *Gifted Child Quarterly*, 68(3), 189-205.

Segers, E., & Hoogeveen, L. (2012). *Programmeringsstudie inzake excellentieonderzoek primair, voortgezet en hoger onderwijs*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Singer, E., & De Haan, D. (2013). *Speels, liefdevol en vakkundig. Theorie over ontwikkeling, opvoeding en educatie van jonge kinderen*. SWP.

Stöger, H., Schirner, S., & Ziegler, A. (2008). Ist die Identifikation Begabter schon im Vorschulalter möglich? Ein Literaturüberblick. *Diskurs Kindheits- Und Jugendforschung / Discourse. Journal of Childhood and Adolescence Research*, 3(1), 7-24.

Van Gerven, E. (2002). *Zicht op hoogbegaafdheid: handboek voor leerkrachten in het basisonderwijs*. Lemma.

Van Gerven, E. (2009a). Ontwikkelingen in het denken over begaafdheid. In E. van Gerven, *Handboek Hoogbegaafdheid* (pp. 6-21). Koninklijke Van Gorcum.

Van Gerven, E. (2009b). Slimme kleuters. In E. van Gerven, *Handboek Hoogbegaafdheid* (pp. 128-144). Koninklijke Van Gorcum.

Van Gerven, E. (2023). *Jonge kinderen met kenmerken van begaafdheid*. Kenniscentrum Hoogbegaafdheid.

Van Horssen-Sollie, J., Samsen-Bronsveld, E., Van Elderen, L., & Bakx, A. (2021). Wie ben ik? Een onderzoek naar het zelfbeeld van hoogbegaafde basisschoolleerlingen. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 4, 14-17.

Van Houten, E., & Lagerweij, N. (2009). Ontwikkelingsvoorsprong, wat weten we nou écht? *Het Jonge Kind*, 1, 8-10.

Wijnroks, L. (2019). Brein in de groei. *Biowetenschappen en Maatschappij*, 38(1).

Winkler, D., & Voight, A. (2016). Giftedness and overexcitability: Investigating the relationship using meta-analysis. *Gifted Child Quarterly*, 60(4), 243-257.

Meer lezen?

Boeken en brochures

Nederlandstalig

Bochanen, M., & Vanneste, Y. (2024). *Handvatten ontwikkelingsvoorsprong bij kinderen van 0-6 jaar*. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.

<https://www.ncj.nl/wp-content/uploads/2024/12/Brochure-handvatten-ontwikkelings-voorsprong-bij-kinderen-van-0-6-jaar-Van-Wiechen-Continu-december-2024.pdf>

Meersman, A. (2019). *Peuters die nét iets meer kunnen*. Acco.

Sammels, M., & Rol, W. (2023). *Uitdagende peuters en kleuters uitdagen*. Garant.

Tomlow, S. (2019). *Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong*. Christoffor.

Van de Kraats-Hop, P. (2021). *Hoogbegaafd of ontwikkelingsvoorsprong*. Betelgeuze.

Van der Poel, L. (2018). *Bijdehante baby's en pittige peuters*. Leuker.nu.

Kennisbank Hoogbegaafdheid

In de Kennisbank van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid is informatie te vinden over verschillende thema's rondom hoogbegaafdheid. Deze informatie wordt regelmatig aangevuld en geactualiseerd.

Rondom het thema 'Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong' vind je hier onder meer het volgende:

Samenvatting

Brochure Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Feiten

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Veelgestelde vragen

Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Brochure

Jonge leerlingen met kenmerken van begaafdheid

COLOFON

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Deze brochure is een productie van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Toernooiveld 100,
6525 EC Nijmegen

E-mail:
secretariaat@
nationaltalentcentre.nl

Website:
kenniscentrumhb.nl

Productieteam

Hoofdredactie

Eleonoor van Gerven, Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Redactie

Ragnild Zonneveld

Interviews

Martin van Rooij, Van Rooij Communicatie

Projectondersteuning en bureauredactie

Sabine Kokee, Leuker.nu

Eindredactie

Marita Weener, Redactie bureau Marita Weener

Videoredactie

Merlijn de Jager

Vormgeving

Sabrina Wakker, Wakker Design

Webredactie

Martijn de Graaff, Martijn de Graaff Communicatie

Beeld

Shutterstock, Dreamstime en Freepik

Aan dit nummer werkten mee:

- Esther Grit
- Esther Wanschers
- Liesbet Gommans
- Lilian van der Poel
- Marjolijn Verhaar
- Marlinda van Batenburg
- Mirjam Veldhoven
- Ragnild Zonneveld
- Willeke Rol

Het NTCN (National Talent Centre of The Netherlands) is het Landelijk Expertisecentrum Begaafdheid, Creativiteit en Talentontwikkeling en geeft in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uitvoering aan het Landelijk Kenniscentrum (Hoog)begaafdheid.

Volg ons op LinkedIn

Abonneer je op onze nieuwsbrief